A
MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TANÁRI TAGOZATA
VÉLEMÉNYE
A NEMZETI ALAPTANTERV 2018
TERVEZETÉRŐL

HÁTTÉR

Tagozatunkat megkereste az MTA Történettudományi Bizottságának elnöke, dr. Frank Tibor, hogy véleményezzük az elkészült tervezetet a Tagság bevonásával. A Tanári Tagozat elnöksége ezt követően összeállított egy közel 40 kérdésből álló kérdőívet, melyet a tagságnak 2018. szeptember 12-én megküldtünk, illetve megosztottuk a Tagozat honlapján[1] és a közösségi média felületén is. A rövid határidő miatt e vélemény elkészültének idején a kitöltők száma még csekély.

ELŐZMÉNYEK

A NAT készítői 2017 őszén megkeresték a Tagozatot, amelyben háttéranyagot kértek tőlünk a meginduló munkához.

A háttéranyagot a szerkesztők megköszönték, de később semmilyen konzultáció nem volt a készítők és a Tagozat mint szakmai szervezet között. Így nincs tudomásunk a készítők történelemdidaktikai/történelemmódszertani koncepciójáról, a koncepcionális változások, szándékairól, illetve indokairól.

ÁLTALÁNOS ÉSZREVÉTELEK

- A vitára bocsátott dokumentum számos vonatkozásában (pl. szabályozási területek, struktúra, nyelvhasználat) **épít a korábbi változatokra**. Megítélésünk szerint ez nem hátránya az anyagnak, hanem inkább előnye, mert ezen elemek lehetnek azok a pillérek, amelyekre majd az interpretációs és implementációs folyamatok támaszkodhatnak.
- Támogatjuk, hogy a NAT tervezete **tanulásközpontú felfogást** jelenít meg, nagy hangsúlyt fektet a differenciált és személyre szabott tanulási-tanítási folyamatokra. A korábban kommunikált **tananyagcsökkentés azonban nem látható**, sőt történelemből növekedett a résztémák száma (5–8. évfolyamon 74 téma, 8-cal több mint az előző NAT-ban; 9–12. évfolyamon 85 résztéma, 14-gyel több mint az előző NAT-ban!). Az egyes évfolyamok közötti korszakhatárok (amelyek pl. a 6. és 7., illetve a 10. és 11. osztály végén nem egyértelműek) inkább a kerettanterv körébe tartoznak.
- **A tervezet pedagógiai szemlélete korszerű,** sok vonatkozásban illeszkedik a nemzetközi trendekhez. Ezt igazolja a kompetenciák modern értelmezése.
- Támogatni lehet azt a szándékot is, hogy **a tanterv nemcsak a folyamatot szabályozza, hanem a kimenetet is** (lásd *eredménycélok* megfogalmazása). Mivel azonban az **eredménycélok szintezése elmaradt**, nehezen képzelhető el, hogy érdemben hozzájárul majd a mérési, értékelési kultúra fejlesztéséhez.

[1] http://tanaritagozat.tortenelmitarsulat.hu/

- Első olvasásra úgy tűnik, hogy a tervezetben a pszichológiára épülő didaktikai szemlélet **háttérbe szorítja a normaközvetítés szándékát és értékközpontúságot.**
- **Hiányzik** a tervezetben megjelenő markáns változások **magyarázata, indoklása** (pl. óraszámok a korábbi arányok helyett; tananyagcsökkentés bizonyítékai; az ismeretek kerettantervi jellegű, tételes felsorolásának indoklása stb.)

TÖRTÉNELEM

Általános alapelvek

Az **„Általános alapelvek"** rész jellemzően a történelmi tanulásra fókuszál, de nem említi meg a történelem **tanításának** legfontosabb alapelveit.

JAVASOLJUK, hogy az alábbi három alapelvet – mint a történelemtanítás kereteit alapvetően meghatározó elveket – emeljék be a tervezetbe:

1) ***A történelem integrált társadalomtudományi tantárgy, amely nemcsak a korszerű történelmi tudás, hanem az állampolgári kompetenciák kialakítására is alkalmas tantárgy.***

Közel négy évtizede az a szakmailag leginkább támogatott nézet, hogy a történelem tantárgy mint a „történeti rendező elv alapján felépített integrált társadalomtudományi tárgy" a legalkalmasabb a korszerű műveltségeszmény felépítésére, továbbá a demokratikus viszonyokat garantálni képes „állampolgári kompetencia (civic competence/ citizenship competence) kialakítására. Miközben az új NAT tervezet a természettudományos tantárgyakat integrálja, a társadalomtudományos területeknél dezintegrál! **E fontos alapelv megváltoztatása mögött megítélésünk szerint nincs szakmai (sem történettudományi, sem szakmódszertani) konszenzus.**

A jelenlegi javaslatban az Ember és társadalom műveltségterület nemcsak a nevét veszíti el, hanem alkotórészei közül kikerültek a hazafias nevelést megalapozó hon- és népismeret, továbbá a világban való tájékozódást segítő filozófia tantárgyak is. Ezek a döntések mindenképpen magyarázatra szorulnának.

2) ***A történelemtanítás három pillére: a történettudomány által közvetített tartalmak, a történelemdidaktika által javasolt módszertani elvek, eljárások, valamint a történelemtanárok fejlesztő pedagógiai tevékenysége.***

Ki kell mondani, hogy mindhárom elemre egyformán szükség van. Korrekt, tudományosan legitim tartalom nélkül nem sokat érnek a módszertani fejlesztések, de a tanárok tudatos fejlesztő tevékenysége hiányában sem hasznosulnak a történelmi tartalmak, sem pedig az elvárható módszertani megoldások.

3) ***Általános iskolában inkább a történettanításon alapuló, tevékenységközpontú, középiskolában pedig az elemző, forrásközpontú történelemtanítás kívánatos, amely szintén a tanulók tevékenykedtetésén alapul.***

Mind a történettudomány által közvetített tartalmaknak, mind a differenciált módszertani eljárásoknak igazodniuk kell az adott pedagógiai szituációhoz. Mindenképpen szükségesnek tartjuk, hogy az alapelvek rész egészüljön ki olyan, a történelemdidaktikai szakmában általánossá vált fogalmakra való utalással, mint: multiperspektivikus és kontroverzív szemlélet, kritikai gondolkodás, „a történész nézőpontja", történettudományi kutatási módszerek megismertetése, a konkrét történelmi eseményekből, jelenségekből kirajzolódó

mintázatok (template) tanulásban betöltött szerepe, történelmi műveltség (historical literacy), narratív kompetencia. **Nem értünk egyet azzal, hogy ezek a nemzetközi és a hazai történelemdidaktikai szakmában már elfogadott, és a történelemtanítás hazai gyakorlatában is sikeresen alkalmazott elvek és módszerek kikerültek a tervezetből.**

Célkitűzések

JAVASOLJUK, hogy a végső változatba kerüljön bele az, hogy: **„*A tanítás meghatározó célja a differenciált történelmi gondolkodás kialakítása, az adatok, tények, fogalmak, a történettudomány által kínált konstrukciók (sémák) rugalmas adaptálásával, illetve a történettudomány vizsgálati eljárásainak (történeti probléma felismerése, megfogalmazása, a kritika, az interpretáció) alkalmazásával.*”**[2]

JAVASOLJUK, hogy a célkitűzések között mindenképpen jelenjen meg a Kárpát-medencei szemlélet, továbbá az alábbi fejlesztési célok kerüljenek beépítésre:

- ***más kultúrák megismerése és elfogadása, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekére, vallásokra;***
- ***a társadalmi igazságosság, méltányosság és a szolidaritás értékeinek tudatosítása;***
- ***egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség megjelenítése.***

AZ 5–8. ÉVFOLYAM

A NAT szerzőivel egyet lehet érteni, hogy az iskoláztatásnak ezt az időszakát két szakaszra bontja.

Javasoljuk ugyanakkor mindenképpen kiegészíteni a szöveget a történettanításon alapuló történelemtanításra való utalással**,** hiszen ez az elv közel fél évszázada meghatározza a hazai gyakorlatot, és megfelel a tanulók életkori sajátosságainak. Ráadásul elmaradása **ellentmond a NAT alapelveiben** (2.2.3. pontban) **meghirdetett jelenségalapú tanulásszervezésnek, hiszen a történelem tantárgy jelenségei a történetek.**

Azzal is egyet lehet érteni, hogy a készítők a kizárólagos kronologikus felépítéstől a **tematikus tananyag elrendezés** felé mozdultak el. A tervezet tematikus elrendezésre vonatkozó javaslatai, különösképpen az 5–6. évfolyamban azonban **nehezen áttekinthetők és beazonosíthatók**.

Fontosnak tartjuk a **tanulók előzetes tudására való hivatkozás** megjelenítését is.

JAVASLATUNK: ***Az 5–8. évfolyamokon a tananyag feldolgozásának alapelve a történetek elbeszélésén, megjelenítésén alapuló, tevékenységközpontú történelemtanítás, amelynek egyik eszköze a jelentős történelmi személyiségek bemutatása.***

Megítélésünk szerint a tervezet készítői olyan tananyag-beosztási és tanulásszervezési, módszertani kérdéseket érintenek (pl. arányok stb.), amelyek nem illenek az alaptantervi műfajhoz, **javasoljuk, hogy ezek kerüljenek át a készülő kerettantervekbe**.

Nem derül ki a tervezetből, hogy miért nevezték át a korábbi NAT-okban használt fejlesztési célokat, és miért súlytalanították el ezt a részét a dokumentumnak, ami azért sem világos

[2] A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. *Magyar Közlöny (2012) 78. évf*. 66. sz. 10708. http://www.budapestedu.hu/data/cms149320/MK_12_66_NAT.pdf

számunkra, mert a korábbi alaptantervek ezen rész kidolgozottságával is hangsúlyozták, hogy nem tartalomközpontú, hanem fejlesztésközpontú tantervet kívánnak bevezetni. Továbbá a **kritikai gondolkod**ás, ami egy általános képesség és komoly transzfererővel bír, miért került ki a szövegből, és miért negyedikként a rangsorban *történelmi gondolkodás*ként jelent meg. Feltehetően a történelem tanulás-tanítás speciális jellegére gondolhattak a szerzők, de magyarázatok és értelmezések nélkül ezt nem tudjuk elfogadni. Azt is meggondolandónak tartjuk, hogy szakmai vita keretében dőljön el az, hogy a tanítás folyamatában minden, ami a múltból előkerül forrásnak, avagy dokumentumnak neveztessék.

Fő témakörök az 5–8. osztályban

A korábbi témák átstrukturálásával nehéz pontos összehasonlítást adni arról, hogy ez mekkora tananyagcsökkentést jelent. A címek alapján történő gyors elemzésünk azt mutatja, hogy **koránt sincs akkora csökkentés, mint amiről a tervezet kommunikációja szólt**. Mindezt azért is érezzük problémának, mert ez lehetetlenné teszi az általános célkitűzésekben megfogalmazott mélységelvű történelemtanítás gyakorlati alkalmazását. A tananyag kérdésével azonban nem foglalkozunk részletezően, mert a kérdőívünkre beérkező tanári vélemények és a történettudomány képviselői várhatóan ezzel foglalkoznak majd a legrészletezőbben.

Általános eredménycélok

Ez a része a dokumentumnak alaptanterv szintjén **új elem**, de a tantervi szabályozásban nem előzmény nélküli, mivel a 2012-es kerettanterv is tartalmaz ilyen jellegű előírást a Fejlesztés várt eredményei részben. Megítélésünk szerint konzekvensebb lenne az anyag saját magához, hogyha **az eredménycélok is az ismeretek, képességek és attitűdök struktúrájában jelennének meg**, és nem a jelenlegi felosztás szerint, mert így keverednek a dolgok.

Részletes eredménycélok

Ahhoz, hogy a részletes eredménycélok értelmezhetők legyenek – nemcsak elvi, hanem gyakorlati szinten is –, mindenképpen **szintezésre lenne szükség**, legalább a Bloom-féle taxonómia által alkalmazott módon.

A 9–12. ÉVFOLYAM

Specifikus célok

Az 5–8. évfolyamnál a szabályozásra tett észrevételeinket itt is fenntartjuk. Mivel **a társadalomismeret kikerült a történelemből**, így számos ponton hiányérzetünk van a célokat illetően, különösképpen az aktív állampolgárság vonatkozásában. Amit továbbá **hiányolunk**, ezért kiegészítésre javasoljuk: a tevékenységközpontú oktatásra való egyértelmű utalás, a **kontroverzív szemlélet érvényesítése, a történészi látásmód, kutatási módszerek megismertetése**, hiszen ezek alkalmazása terén az elmúlt évek során már eredményeket értünk el, indokolatlan lenne ezekből visszalépni.

Fejlesztési területek

Lásd az 5–8. évfolyamnál írottakat.

Fő témakörök

A javasolt témakörökkel alapvetően egyet lehet érteni, de itt is jelezni kívánjuk, hogy a beharangozottól eltérően **nem látszik lényegi tananyagcsökkentés**, és a társadalmi ismereti

rész kiemelése a történelemből pedig azzal a következménnyel járhat, hogy az érettségiző diákoknak nem kell az ezen a területen szerzett felkészültségről számot adniuk, szemben a mai gyakorlattal, amelyben az utolsó témakör címe: *A mai magyar társadalom*.

Eredménycélok

Ld. 5–8. évfolyamnál írottakat.

Részletes eredménycélok

Ld. 5–8. évfolyamnál írottakat.

ÖSSZEGZÉS

Megítélésünk szerint

- A tervezet számos előremutató és szakmailag is támogatható kezdeményezést jelenít meg, de sok területen **magyarázatra, kiegészítésre, korrekcióra szorul**, és csak részlegesen felel meg a saját maga által kitűzött céloknak is.
- Szükségesnek tartjuk a **tervezet széleskörű és minden érdekelt bevonásával történő megvitatását, majd átdolgozását**.
- Jelen formájában a tervezet **történelemre vonatkozó részének** számos pontja **átgondolatlannak, kiérleletlennek tűnik**.
- Feltétlenül **kiegészíteni, korrigálni, pontosítani** szükséges az alábbiakat:
  - fejlesztési célok – eredménycélok viszonyának értelmezése, magyarázata;
  - a 2018-as NAT lényegi változtatásainak magyarázata, indoklása;
  - a történelem tantárgy „Alapelvek” közé 3 alapelvet beemelni (a történelem mint integrált tantárgy; tartalom-módszerek-tanári fejlesztő tevékenység egysége; történettanítás – tanulói tevékenység – elemző történelemtanítás egysége);
  - a történelemtanítás célja: a differenciált történelmi gondolkodás kialakítása;
  - az állampolgári kompetencia markánsabb megjelentetése, és kapcsolása a többi kompetencia területhez;
  - a történelemtanításban alkalmazható speciális értékelési elvek és szempontok pontosítása;
  - a tanulók előzetes tudására való hivatkozás;
  - a túlságosan részletező tanulás- és tananyagszervezési elemek elhagyása, és átemelése a kerettantervekbe;
  - a deklarált tananyagcsökkentés szándékának következetes érvényesítése;
  - az ún. eredménycélok szintezése;
  - a multiperspektivikus, kontroverzív szemlélet, a kritikai gondolkodás kompetenciájának beemelése a tervezetbe;
  - az Európán kívüli, valamint a Kárpát-medencei nézőpont érvényesítése az európai mellett;
  - határozottabb érték-, és normaközvetítés:
    - más kultúrák megismerése és elfogadása, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekére, vallásokra;
    - a társadalmi igazságosság, méltányosság és a szolidaritás értékeinek tudatosítása;
    - egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség megjelenítése.

Budapest, 2018. szept.16.